

bron :

Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen

PB C9 van 14/01/98

Advies van het Economisch en Sociaal Comité over het "Voorstel voor een beschikking van de Raad betreffende een meerjarenprogramma ter bevordering van hernieuwbare energiebronnen in de Gemeenschap - Altener II" (1) - (98/C 19109)

De Raad heeft op 25 juni 1997 besloten, overeenkomstig artikel 198 en artikel 130 5, lid 1, van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap, het Economisch en Sociaal Comité te raadplegen over het voornoemde voorstel.

De Afdeling voor energie, nucleaire vraagstukken en onderzoek, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 19 september 1997 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Bernabei.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens de 349e Zitting (vergadering van 29 oktober 1997) het volgende advies uitgebracht, dat met 112 stemmen vóór en 2 stemmen tegen is goedgekeurd.

1. Inleiding

1. 1. Het op 12 maart 1997 door de Commissie voorgestelde meerjarenprogramma ter bevordering van hernieuwbare energiebronnen Altener 11 (1998-2002) (2) past in een brede strategie van de Commissie op het gebied van communautair energiebeleid. Het voorstel volgt op het Altener I-programma (1993-1997) (3), dat eind 1997 afloopt en waarover het Comité op 24 november 1992 een positief advies heeft uitgebracht (4). Het heeft daarin wel enkele kritische kanttekeningen ten aanzien van de beperkte financiële middelen geplaatst en de behoefte aan evaluatie- en controlemechanismen onderstreept.

1.2. De Commissie probeert met het Altener-programma de kloof te dichten tussen technische ontwikkeling, demonstratie en verspreiding op de markt; zij wijst erop dat de capaciteiten en netwerken voor meer gerichte informatie en opleiding moeten worden uitgebouwd en dat paneuropese technische normen en

specificaties moeten worden vastgesteld. Het totale bedrag dat tijdens de looptijd van het programma (5 jaar) voor Altener I was uitgetrokken, bedroeg 43,7 miljoen ecu, inclusief de aanvullende financiering die vrijkwam na de toetreding van nieuwe lid-staten tot de Gemeenschap en de uitbreiding van het programma tot de EER.

1.3. Met het programma werd beoogd bij te dragen tot het met het communautair energiebeleid beoogde doel de emissie van CO₂ terug te dringen, het aandeel van duurzame energie in de energiebalans te vergroten, de afhankelijkheid van ingevoerde energie te verminderen en de voorzieningszekerheid, de economische en sociale ontwikkeling, evenals de lokale en regionale ontwikkeling te bevorderen.

1.4. Volgens het verslag van de Commissie over de resultaten van het Altener-programma (5), dat tegelijk met het voorstel voor een beschikking inzake Altener 11 is gepresenteerd, heeft het programma een grote rol gespeeld bij het bevorderen van duurzame energie in de Gemeenschap, door m.b.v. een netwerkbenadering informatie te verschaffen, verslagen op te stellen en studies te verrichten en zo bij te dragen tot het dichten van de kloof tussen onderzoek en commerciële toepassing van duurzame energie. De Commissie wijst erop dat nauwelijks een betrouwbare voorlopige conclusie over de proefprojecten kan worden getrokken, omdat pas een handvol proefprojecten is afgerond; wel komt zij tot de slotsom dat het budget voor dit onderdeel van het programma zeer ontoereikend is, aangezien immers minder dan de helft van de voorgestelde projecten voor financiering in aanmerking kwam.

1.5. Het Comité acht het van belang dat in het afsluitende evaluatieverslag rekenschap wordt gegeven van de opgedane ervaringen, zodat fouten en zwakke punten kunnen worden gecorrigeerd aan de hand van de werkelijke resultaten van de door het Altenerprogramma gefinancierde projecten. Voor het meerjarenprogramma 1998-2002 zou een dergelijk verslag tijdens het laatste jaar moeten worden opgesteld, zodat het programma goed kan worden bijgesteld.

1.6. Overigens dient te worden gewezen op het verslag van onafhankelijke deskundigen uit 1996 (6) - waarin wel een positief oordeel wordt uitgesproken, maar toch wordt gewaarschuwd dat de financiering van het programma ontoereikend is om de doelstellingen te verwezenlijken. Het Commissievoorstel werd tevens voorafgegaan door de publicatie TERES 11, een in het kader van Altener I gefinancierd onderzoek naar duurzame energie in 30 Europese landen voor de periode 1995-2020.

1.7. Over het Groenboek van de Commissie "Energie voor de toekomst:

hernieuwbare energiebronnen" (7) heeft het Comité zijn standpunt uitvoerig uiteengezet in zijn advies van 24 april 1997, waarin het met name opmerkte dat "Intensievere maatregelen in het kader van Altener 11 zouden kunnen leiden tot een betere concurrentiepositie van de sector duurzame energiebronnen, en dus tot lagere kosten en nieuwe banen. EU-maatregelen zouden moeten worden toegespitst op duidelijk omschreven zaken als fotonvoltaïsche panelen op daken en wanden, zonne-energie voor sport, toerisme en zorgfaciliteiten, actieve en passieve zonne-architectuur, productie van biomethaan uit vast, biologisch afbreekbaar stadsafval, zelfstandige installaties, enz. De bijdrage van de Unie zou zo gering mogelijk moeten zijn om scheeftrekking van concurrentieverhoudingen te vermijden, en zou met inachtneming van de vermeden externe kosten moeten worden berekend." (8)

1.8. Ook in zijn advies over het "Voorstel voor een besluit van de Raad betreffende de organisatie van samenwerking rond overeengekomen communautaire energiedoelstellingen" (9), dat op 23 april 1997 is goedgekeurd (10), beklemtoont het Comité nogmaals "dat moet worden gestreefd naar een veelvuldiger gebruik van duurzame energie en een betere energie-efficiëntie; dit komt het milieu beslist ten goede, kan in combinatie met de ontwikkeling van nationale bronnen de communautaire afhankelijkheid van energie-invoer verkleinen en kan tegelijk een stimulans betekenen voor de economie en de werkgelegenheid."

2. Het voorstel van de Commissie

2.1. De Commissie noemt in haar voorstel voor een beschikking inzake Altener 11 zes soorten maatregelen en activiteiten op het gebied van duurzame energie, waarvan er vier in uitgebreide vorm zijn overgenomen uit Altener 1, en twee zijn gericht op het bevorderen van de marktpenetratie van duurzame energie en een doeltreffende strategische evaluatie en controle.

2.2. De maatregelen hebben met name betrekking op:

- studies en andere activiteiten voor het uitvoeren of aanvullen van de communautaire maatregelen die zijn gericht op de ontwikkeling van de mogelijkheden van de verschillende duurzame energiebronnen, zoals sector- en marktstrategieën, de ontwikkeling van normen en technische specificaties, openbare aanbestedingen en wetgeving, en voor 100 % door de Commissie worden gefinancierd. Voor deze activiteiten wordt gedurende een periode van twee jaar 4 miljoen ecu uitgetrokken (13,3 %);
- proefprojecten voor totstandbrenging of uitbreiding van infrastructuur en instrumenten voor lokale en regionale planning, het uitwerken van nieuwe

ideeën, evaluatie, voorlichting, onderwijs en opleiding, evenals nieuwe financiële en marktinstrumenten, waarvan de totale kosten voor 30 tot 50 % door de Commissie worden gedragen. Voor deze activiteiten wordt gedurende een periode van twee jaar 9,4 miljoen ecu uitgetrokken (31,3 %);

- maatregelen voor uitwisseling van ervaringen en know-how ter verbetering van de coördinatie tussen internationale, communautaire, nationale, regionale en lokale activiteiten, en het opzetten van een gecentraliseerd systeem voor verzameling en verspreiding van informatie, die voor 100 % door de Commissie worden gefinancierd. Voor deze activiteiten wordt gedurende een periode van twee jaar 3 miljoen ecu uitgetrokken (10 %);
- maatregelen voor uitwisseling van ervaringen en know-how, die niet van de Commissie uitgaan, maar voor 30 tot 50 % door de Commissie worden gefinancierd. Voor deze activiteiten wordt gedurende een periode van 2 jaar 2,8 miljoen ECU uitgetrokken (9,3 %);
- activiteiten die de marktpenetratie van duurzame energiebronnen vergemakkelijken en investeringen stimuleren, d.m.v. deskundige adviezen, marktanalyses, de keuze van locaties en het opstellen van financiële plannen op de volgende gebieden: biomassa, thermische en foto-voltaïsche zonne-energiesystemen, actieve en passieve zonne-energiesystemen, kleinschalige waterkrachtprojecten, windenergie en aardwarmte. De Commissie zal jaarlijks vaststellen hoeveel de financiële steun bedraagt. Voor deze activiteiten wordt gedurende een periode van twee jaar 8 miljoen ecu uitgetrokken (26,6 %);
- beoordeling van de vooruitgang die wordt geboekt met de tenuitvoerlegging van de strategie en van het actieplan op het gebied van duurzame energie, en evaluatie van de gevolgen en de opbrengst van de maatregelen en activiteiten van het programma, alsmede controle op door de Gemeenschap en de lid-staten behaalde resultaten; deze voor 100 % door de Commissie gefinancierde activiteiten krijgen gedurende een periode van twee jaar 2,8 miljoen ecu toegewezen (9,3 %).

2.3. De Commissie behoudt zich tevens het recht voor jaarlijks prioriteiten en richtsnoeren van het voorlopige programma vast te stellen. Deze worden voorgelegd aan een raadgevend comité bestaande uit vertegenwoordigers van de lid-staten (zie artikel 5).

2.4. Naast algemene anti-fraudebepalingen schrijft het programma expliciet voor dat de financiering van nieuwe activiteiten t.b.v. de marktpenetratie van duurzame energie (artikel 2 E) afhankelijk wordt gemaakt van de concrete resultaten die met de voorgestelde projecten zijn behaald.

2.5. Na verloop van twee jaar zal de Commissie bovendien een evaluatieverslag

aan het Europees Parlement, de Raad, het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's voorleggen. Na afloop van het programma zal zij' een eindverslag presenteren.

2.6. Het programma staat open voor deelname door de geassocieerde landen in Midden- en Oost-Europa die mogelijk over niet al te lange tijd tot de Unie zullen toetreden, alsmede voor Cyprus, op basis van voor de EFTA-landen geldende voorschriften en bestaande associatie-overeenkomsten.

2.7. Wegens het ontbreken van financiële vooruitzichten van de EU ná 1999, is het door de Commissie voorgestelde budget van 30 mecu beperkt tot de eerste twee jaar van de looptijd van het programma. Het noodzakelijke strategisch perspectief waarvan in het voorstel sprake is, dient in de context van een zinvol gestructureerd energiebeleid voor de lange termijn te worden geplaatst, en de verhoging van de begrotingsposten, alsmede de opname daarvan in titel III (overige beleidsmaatregelen) van de financiële vooruitzichten 2000-2004 moet met degelijke argumenten worden onderbouwd.

3. Algemene opmerkingen

3.1. Het Comité is zich volkomen bewust van het belangrijke strategische effect dat de ontwikkeling van duurzame energie zal hebben op het toekomstige beleid voor duurzame groei van de Gemeenschap, op de kwaliteit van het bestaan van de burgers en op de behoefte aan nieuwe banen en economische en sociale samenhang. Geheel in de lijn van zijn eerdere adviezen staat het Comité volledig achter de versterking van het Altener-programma.

3.2. In het licht van het in het Groenboek over hernieuwbare energiebronnen (11) aangekondigde doel het aandeel hiervan in het Europese energieverbruik tot 2010 te verdubbelen van 6 % tot 12 %, acht het Comité het noodzakelijk dat de Gemeenschap en de lid-staten zich door coördinatie van alle relevante communautaire instrumenten en met name het Kaderprogramma voor O&TO nog meer inspannen om de penetratie van duurzame energiebronnen op de interne markt, in aangrenzende gebieden en meer in het algemeen op de wereldmarkt, te bespoedigen.

3.3. Zoals gezegd, ontbreekt het helaas aan een volledige evaluatie op het stuk van efficiency en overeenstemming met de in het programma genoemde doelstellingen. Desondanks hebben de ervaringen met het Altener-programma aangetoond dat de moeilijkheden die duurzame energie moet overwinnen op het gebied van technologie, concurrentie en marktpenetratie ten einde een stevige positie in het totale communautaire energieverbruik in te nemen, alsmede

de schaalvoordelen die nodig zijn om in de wereld te kunnen concurreren, aanzienlijk meer financiële middelen vereisen dan die welke in de eerste vijf jaar beschikbaar zijn gesteld, en waarschijnlijk ook meer dan de middelen die de Commissie voor Altener 11 voorstelt.

3.4. Het Comité sluit zich dus aan bij de conclusies van het eerste verslag over de resultaten van Altener (12), waarin wordt aanbevolen de toekomstige activiteiten op bepaalde strategische aspecten te concentreren, zoals het oplossen van problemen die specifiek met de marktpenetratie samenhangen. Overigens dienen ongegronde concurrentievervalsingen te worden vermeden.

3.5. In deze zin zijn de twee nieuwe activiteiten, nl. het vergemakkelijken van de marktpenetratie van de duurzame energie en permanente controle en evaluatie van het programma op het stuk van deze doelstellingen, van bijzonder strategisch belang. Tegelijkertijd kan het feit dat de financiële steun afhankelijk wordt gemaakt van de resultaten die daadwerkelijk met de voorgestelde projecten zijn behaald, voor een meer gerichte selectie zorgen. Het Comité zou dan ook bijzonder graag zien dat deze onderdelen van Altener II naar verhouding meer financiële middelen toegewezen krijgen.

3.6. Worden de doelstellingen en criteria voor de toegang tot dit soort activiteiten, zoals de Commissie wil, jaarlijks vastgesteld, dan kunnen deze niet goed worden geëvalueerd en is het niet mogelijk energiebedrijven, investeerders en consumenten stabiele en voorspelbare marktvoorwaarden te bieden.

3.7. Volgens het Comité is het zaak doelstellingen, criteria en toegangsvoorwaarden onmiddellijk vast te leggen, terwijl binnen van tevoren vastgestelde marges die niet tot concurrentievervalsing kunnen leiden, de nodige flexibiliteit qua steunniveaus moet worden gegarandeerd.

3.8. Naar de mening van het Comité zou zo het accent meer komen te liggen op projecten waarvoor een kosten-baten analyse is uitgevoerd aan de hand van vooraf vastgestelde criteria en doelstellingen en met een evenwichtige milieubalans, zodat de lokale overheden en de burgers worden gestimuleerd om op bepaalde goed afgebakende terreinen (zie paragraaf 1.7) duurzame energie te gebruiken. Door de -burgers rechtstreeks hierbij te betrekken en zo te doordringen van de mogelijkheden van duurzame energie, kan het proces zeker worden versneld.

3.9. Bovendien is het Comité van mening dat náást het in artikel 5 genoemde raadgevende comité, sectormechanismen voor de permanente dialoog met vertegenwoordigers van energiebedrijven, industrie, technici, specialisten

(architecten, ingenieurs, constructeurs, enz.) en eindgebruikers zouden moeten worden opgezet, om te waarborgen dat de maatregelen van het programma coherent zijn en beantwoorden aan de behoeften van zowel de vraag- als de aanbodzijde van de markt. De interregionale samenwerking in de EU dient hierbij meer voorrang te krijgen.

3.10. Een belangrijk punt waar in Altener II meer middelen voor moeten worden uitgetrokken, is de normalisering via CEN en Cenelec, zowel vanwege het positieve effect op de interne markt en de daarmee samenhangende schaalvoordelen, als vanwege de marktpenetratie van duurzame-energietechnologieën op derde markten, met name in Midden- en Oost-Europa en de Euromediterrane ruimte. Volgens het Comité draagt het opstellen van Europese normen in zeer grote mate bij tot de bevordering van duurzame energie, en zorgt het voor een vermindering van de fabricagekosten voor afnemers en belanghebbende partijen, zeker met het oog op de mondialisering.

3.11. In het Groenboek "Energie voor de toekomst: hernieuwbare energiebronnen" wordt de internationale samenwerking op het gebied van duurzame energie erkend als strategische prioriteit, zowel om de communautaire energiesector te steunen d.m.v. exportbevordering (13), als om de nadelige gevolgen voor het milieu tegen te gaan die ontstaan wanneer ontwikkelingslanden voor hun economische groei uitsluitend van traditionele energiebronnen gebruikmaken. Hoewel het Altener-programma alleen openstaat voor de op korte termijn tijd toe te treden landen uit Midden- en Oost-Europa en voor Cyprus, zou het ook mogelijkheden moeten bieden voor internationale samenwerking in het kader van programma's als MEDA, Phare en Tacis, met het EOF en de ALA-landen, door in deze programma's prioriteit te geven aan activiteiten ter bevordering van duurzame energie.

Bovendien zou het onlangs opgerichte Euromediterrane energieforum en het gemeenschappelijke actieplan voor de middellange termijn, in het kader van het Euromediterrane partnerschap op energiegebied instrumenten moeten bevatten voor samenwerking en coördinatie met het Altener-programma. Ook in het kader van de gemengde raadgevende comités ESC-derde landen moet net als in het gemengd raadgevend comité EU-Turkije, worden aangedrongen op samenwerking op het gebied van duurzame energie. Tevens zou het programma in aanmerking moeten worden genomen bij de voorbereiding van de Europese strategie ter stimulering van het debat in het kader van de derde VN-conferentie inzake klimaatverandering, die in december 1997 in Kyoto zal worden gehouden. Ter voorbereiding daarvan werkt het Comité momenteel aan een advies.

3.12. Duurzame energie speelt een uiterst belangrijke rol bij de ontwikkeling van lokale energie, aangezien de installatie en het gebruik ervan vaak minder

afhankelijk zijn van infrastructuren en netwerken, hetgeen de exploitatie hiervan bijzonder geschikt maakt voor de meest geïsoleerde regio's van de Gemeenschap met weinig infrastructuurvoorzieningen, die wegens hun ligging

3.13. De bevordering van duurzame energie houdt direct verband met de situatie in de verschillende gebieden van de Gemeenschap, die op grond van hun morfologische, klimaat- en milieu-eigenschappen verschillende typen duurzame energie hebben ontwikkeld. De activiteiten van de Gemeenschap en het Altener II-programma moet volgens het subsidiariteitsbeginsel worden uitgebouwd, in aanvulling op de reeds bestaande lokale projecten, die zij moeten innoveren en versterken. Een goede coördinatie met de nationale en regionale programma's t.b.v. een gemeenschappelijke strategie, zou dan ook zorgen voor de nodige concentratie van de middelen en een doeltreffende verspreiding van "best practices" op regionaal, nationaal en communautair niveau volgens een bottom-up procedure mogelijk maken.

3.14. De opkomst van nieuwe energietechnologieën, waaraan in het voorstel voor het vijfde kaderprogramma voor O&TO een prioritaire activiteit is gewijd, opent grote perspectieven voor een decentrale productie van schonere energie. Wel moet er een constante inspanning op het vlak van onderzoek en demonstratie worden geleverd, gericht op verlaging van de kosten en oplossing van problemen i.v.m. het decentraal opslaan van energie op een betrouwbare, betaalbare en veilige wijze, met zo weinig mogelijk gevolgen voor het milieu.

3.15. Ter wille van de economische en sociale samenhang zouden de middelen uit de structuur- en cohesiefondsen voor dergelijke initiatieven moeten worden ingezet. Ook de EIB en het EIF, en de EBWO voor de landen in Midden- en Oost-Europa, zouden projecten op het gebied van duurzame energie moeten financieren en cofinancieringstechnieken moeten uitwerken.

3.16. De problemen in verband met het verkrijgen van bankleningen, die zijn te wijten aan de gebrekkige kennis van kredietinstellingen omtrent de mogelijkheden van duurzame energie, kunnen worden opgelost d.m.v. het in artikel 2 E genoemde proces ter bevestiging van de kwaliteit, dat aangeeft of een project voldoet aan de nationale en communautaire normen en aan criteria van technische uitvoerbaarheid en economische rentabiliteit.

3.17. Het Comité keurt het niet-opnemen van een titel over energiebeleid in het EU-Verdrag, waarvan het een groot voorstander is, sterk af. In elk geval moeten volgens het Comité de maatregelen t.b.v. duurzame energie in een strategisch kaderprogramma worden opgenomen, zoals is vastgelegd in de resolutie van de Energieraad van 27 mei 1997. Zo worden de communautaire activiteiten en

instrumenten op energiegebied duidelijk omljnd, op één noemer gebracht en met andere relevante beleidsvormen van EU en lid-staten gecoördineerd.

3.18. Naast Altener zou zo'n samenhangend kader met name de programma's Thermie (beheer en toepassing), SAVE II en Synergie

men, en er zou kunnen worden gezorgd voor dwarsverbindingen met relevante O&TO-programma's als Joule/Thermie en Flair, alsmede met relevante onderdelen van het beleid op het gebied van externe betrekkingen, milieu, mededinging, interne markt, regionaal beleid en landbouw

3.19. Zoals het Comité heeft voorgesteld in zijn advies over het Groenboek inzake duurzame energie, zou in het kader van het GCO tevens een ad hoc-instituut voor duurzame energie kunnen worden opgericht, dat voor coördinatie, promotie en verkennend onderzoek zou kunnen zorgen (14).

4. Bijzondere opmerkingen

4.1. Aan artikel 1, lid la), de volgende tekst toe te voegen.

"in het kader van een toekomstig geïntegreerd communautair energiebeleid dat alle bestaande activiteiten en programma's terzake, evenals relevante onderdelen van het landbouw-, milieu-, O&TO- en cohesiebeleid en van beleid voor externe betrekkingen coördineert".

4.2. Aan artikel 2, lid Ie), de volgende tekst toe te voegen:

"Hieronder valt tevens de gewaarmerkte bevestiging van kwaliteitsprojecten, waarmee wordt aangegeven of een project economisch en sociaal haalbaar is en geen problemen voor het milieu oplevert, en het verbeteren van de toegang, met name voor het MKB, tot overheids- en particuliere financieringen, alsmede het bundelen van de voorstellen in voldoende grote 'clusters', voor een efficiënte benutting van de geldmiddelen."

4.3. Aan artikel 2, lid 1e), de volgende tekst toe te voegen:

"door aan de hand van geharmoniseerde statistieken een speciale gegevensbank op te richten, die via een speciale Internet-site moet kunnen worden geraadpleegd".

4.4. Aan artikel 2, lid 2, de volgende tekst toe te voegen:

"opslag van energie".

4.5 Artikel 4, lid 2, als volgt te wijzigen:

"De voorwaarden en richtsnoeren voor ondersteuning van de in artikel 2, lid 1, bedoelde acties en maatregelen worden aan het begin van het programma vastgesteld en bij onderhavige beschikking gevoegd, en worden jaarlijks aangepast, zulks gelet op:"

4.6. In artikel 4, lid 2, sub b), aan het eind van de zin de volgende woorden toe te voegen:

"..., door middel van een uitputtende algemene kosten-baten analyse op grond van vooraf vastgestelde criteria en doelstellingen."

4.7. De laatste alinea van artikel 4 als volgt te wijzigen:

"Het in artikel 5 bedoelde comité staat, samen met sectorale permanente overlegstructuren bestaande uit vertegenwoordigers van eindgebruikers, technici, specialisten, energiebedrijven en industrie, de Commissie bij de vaststelling van deze voorwaarden en richtsnoeren bij."

4.8. Artikel 6, lid 2, als volgt te wijzigen:

"Tijdens het laatste jaar van het programma en voordat een formeel voorstel voor een nieuw programma wordt ingediend, beoordeelt de Commissie ..."

4.9. Aan artikel 7 de volgende tekst toe te voegen:

"Bovendien bevordert de Commissie de uitwisseling van ervaringen en de verspreiding van , best practices', alsmede de coördinatie tussen projecten en met internationale samenwerkingsprogramma's die in belangrijke mate op de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen zijn gericht."

Brussel, 29 oktober 1997.

De voorzitter

van het Economisch en Sociaal Comité

T. JENKINS

Voetnoten :

1. PB C 192 van 24. 6. 1997, blz. 16.
2. COM(97) 87 def. van 20. 11. 1996.
3. PB L 235 van 18. 9. 1993, blz. 41.
4. PB C 19 van 25. 1. 1993, blz. 7.
5. COM(97) 122 def. van 12. 3. 1997.
6. "Evaluation of Altenerprogramme 1993-1997 and proposal for the future", verslag aan de Europese Commissie van Anderson, Del Rio, Janssen en Mc Keogh, Brussel 1996.
7. COM(96) 576 def. van 20.11.1996.
8. PB C 206 van 7. 7. 1997, blz. 41.
9. (2) PB C 27 van 28. 1. 1997, blz. 9.
10. (3) PB C 206 van 7. 7. 1997, blz. 123.
11. COM(96) 576 def. van 20. 11. 1996.
12. COM(97) 122 def. van 12. 3.1997.
13. Volgens de Europese raad voor de export van duurzame energie, is 75 % van de Europese energiesector van export afhankelijk. Zie TERES II, november 1996, blz. 12.
14. COM(96) 576 def. van 20. 11. 1996.

Voor vragen en/of opmerkingen over EMIS kunt u mailen naar emis@vito.be

Copyright © [VITO](http://www.vito.be) 06/02/1998

Ontwerp [EMIS](http://www.emis.vito.be).